

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
EESTI KEELE OSAKOND

Maarja-Liisa Vokksepp

**KAS-KÜSIMUSTE GRAMMATILISED VORMID, SUHTLUSTEGEVUSED JA
VASTUSED MSN-VESTLUSTES**

Bakalaureusetöö

Juhendaja PhD Tiit Hennoste

Tartu 2013

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Internet, internetikeel ja MSN.....	6
1.1. Internetist ja internetikeelest	6
1.2. MSN ja MSN-vestluse iseloomulikud jooned.....	7
2. Küsimus ja küsilause	10
2.1. Küsilause üldiseloomustus	10
2.2. Lühülevaade eesti küsilause tüpoloogiast	10
2.3. <i>kas</i> -küsimused	11
2.3.1. Suletud <i>kas</i> -küsimused.....	12
2.3.2. Vastust pakkuvad <i>kas</i> -küsimused	12
2.3.3. Jutustavad <i>kas</i> -küsimused	12
2.4. Küsimuse moodustamise vahendid	13
2.5. Küsimuse abil tehtavad suhtlustegevused.....	13
2.5.1. Infosoov	15
2.5.2. Partneri parandusalgatus	15
2.5.3. Kinnituse soov	15
2.5.4. Hinnang	15
2.5.5. Ettepanek/pakkumine/soov	15
2.5.6. Retooriline küsimus	16
2.5.7. Pomin	16
2.5.8. Muu.....	16
2.5.9. Vastuse tingimuste täpsustamine	16
3. Materjal ja meetod.....	17
3.1. Suhtluslingvistika ja vestlusanalüüs	17
3.2. Kesksed mõisted vestlusanalüüsis	19
3.2.1. Vooruvahetusmehhanism	19

3.2.2. Naabruspaarid.....	20
3.2.3. Parandusmehhanism	20
3.3. Uurimiskäik.....	21
3.4. Materjal ja uurimisprotsess	21
4. <i>kas</i> -küsimuste ja vastuste analüüs MSN-vestlustes.....	23
4.1. Suletud <i>kas</i> -küsimused	23
4.2. Vastust pakkuvad küsimused	26
4.3. Vastused suletud <i>kas</i> -küsimusele	29
4.4. Vastused vastust pakkuvatele küsimustele.....	31
4.5. Analüüsi kokkuvõte ja võrdlus küsimustega suulises dialoogis.....	33
Kokkuvõte	36
Kirjandus	39
The Form of If-questions, Social actions and Replies in MSN-conversations	42
Summary	42

Sissejuhatus

Käesoleva bakalaureusetöö teemaks on *kas*-küsimused ja vastused MSN-vestlustes. Töö eesmärgiks oli uurida, millised on küsimuste vormimoodustusvahendid, küsimuste abil tehtavad suhtlustegevused ning millised on nende omavahelised seosed. Teiseks eesmärgiks on võrrelda saadud tulemusi suulise keele andmetega.

Eestis on internetikeelest kirjutanud uurimusi Tiit Hennoste, Anni Oja ja Karin Soodla. Käesolevas töös kasutatakse analüüsimiseks MSN-vestlusi. Töös analüüsitakse kümmet MSN-vestlust, mille on siinse töö autor ise kogunud.

MSN oli vabavaraline suhtlusprogramm, mida kasutati otsesuhtluseks internetis. MSN-vestlustes on varasemalt uuritud peamiselt morfoloogilisi, sõnamoodustuslikke ja ortograafilisi iseärasusi. Käesolevas töös uuritakse aga *kas*-küsimusi MSN-vestlustes. Siinse töö eesmärgiks on vaadata, millised on *kas*-küsimuste abil tehtavad suhtlustegevused ja vormimoodustusvahendid ning leida nende omavahelised seosed. Samuti vaadata, kas küsimuste ja vastuste tüüpide vahel on seoseid ning kas oleks võimalik öelda, millal valib kõneleja jutustava vastuse ja millal tavalise jah/ei vastuse.

Küsilauseid internetikeeles on vähe uuritud. 2006. aastal kirjutas Pille Ernits oma bakalaureusetöö küsilausestest MSN-vestlustes. Varasemalt aga ei ole internetikeeles uuritud küsimuste vormimoodustusvahendite ja küsimuste abil tehtavate suhtlustegevuste vahelisi seoseid ning seda, kuidas valib kõneleja vastusetüübi. Seega on siin töös kasutatav lähenemine küsilausele internetikeeles uudne. Käesoleva töö autor toetub *kas*-küsimuste analüüsimisel uurimustele, mis on tehtud küsilausest suuliste dialoogide põhjal. Eestis on küsilause vormimoodustusvahendeid, suhtlustegevusi ja nendevahelisi seoseid suulistes dialoogides on uurinud Tiit Hennoste, Andriael Rääbis; Kirsi Laanesoo ja Tartu ülikooli suulise kõne uurimisrühm.

Suhtlustegevuste uurimisel toetub käesoleva töö autor Tanya Stiversile ja N.J. Enfieldile, samuti ka Tiit Hennoste, Andriela Rääbise ja Kirsi Laanesoo uurimusele. Suulistele dialoogidele saab internetikeele uurimisel toetuda seepärast, et internetis pannakse kirja suulist suhtlust. See tähendab, et inimesed kirjutavad nii nagu nad räägivad.

Töö esimeses peatükis antakse ülevaade internetist, internetikeelest ja MSN-ist.

Teises peatükis iseloomustatakse küsimust ja küsilauseid eesti keeles ning kirjeldatakse lühidalt eesti küsilause tüpoloogiaid. Seejärel keskendutakse suulise keele küsilause tüpoloogiale, mida käesoleva töö autor kasutas küsimuste tüüpide määramisel. Lähemalt on räägitud *kas*-küsimustest, mis on eraldi alapeatükkidena välja toodud. Lisaks kõrvutatakse neid vastavate tüüpidega eesti kirjakeele küsilause tüpoloogias. Kolmandas peatükis kirjutatakse ka küsimuste abil tehtavatest suhtlustegevustest. Sotsiaalne suhtlustegevus on tegevus, mida kõneleja teeb keele abil suhtluses oma eesmärkide saavutamiseks. Küsimine defineeritakse üldiselt tegevuseks, mille abil küsija soovib saada infot, et täita lünk oma teadmistes. Lisaks info küsimisele tehakse aga suhtluses ka muud küsimuste abil, näiteks algatatakse parandusi ja esitatakse soove.

Kolmandas peatükis tutvustatakse materjali ja meetodit. Kirjeldatakse analüüsi põhialuseks olevaid empiirilisi lähenemisi, milleks on suhtluslingvistika ja vestlusanalüüs. Suhtluslingvistika üheks uurimisteenaks on olnud ka küsimuste ja vastuste vormi ning tegevuste seosed, mida uurib ka käesoleva töö autor. Samuti antakse ülevaade vestlusanalüüsis kasutatavatest põhimõistetest ja tutvustatakse uurimiskäiku.

Neljandas peatükis rakendab käesoleva töö autor esimese kolme peatüki teooriat *kas*-küsimuste analüüsimiseks MSN-vestlustes. Kirjeldatud on analüüsikäiku, tutvustatakse tulemusi ning tuuakse küsimuste ja vastuste kohta näiteid. Näidetele on lisatud ka selgitused. Analüüsist tehakse kokkuvõtte ning võrreldakse tulemusi suulise keele küsilausetega.

1. Internet, internetikeel ja MSN

1.1. Internetist ja internetikeelest

Internet tekkis 1960. aastatel eksperimentaalvõrguna (Crystal 2001: 3), mis oli mõeldud militaaridele ja hiljem tippteadlastele (Oja 2010: 11). Internet laienes kiiresti ka teistesse valdkondadesse ning sai populaarseks ka isiklikus kasutuses. Praeguseks on see maailma suurim arvutivõrgustik. (Crystal 2001: 3) 2012. aasta 30. juuni seisuga on maailmas üle 2,4 miljardi internetikasutaja (Internet World Stats. Usage and Population Statistics. 16.04.2013). Tänapäeval on internetil suur roll igapäevaelus ja -suhtluses: vahetada saab kirjalikke tekste, suulist informatsiooni, jagada ning saata dokumente ja pilte, reklaamida, osta kaupu, vaadata filme jne. Internet võimaldab inimestel suhelda omavahel reaalselt ja samuti ka nii, et adressaat loeb edastatud teksti hiljem. Suhelda on võimalik kahel inimesel, ühel inimesel mitme teise inimesega või isegi ühel grupil teise grupiga. (Cantoni, Tardini 2006: 43)

Võrgusuhtlusel (*computer mediated communication*) on jooni, mis eristavad seda silmast-silma suhtlusest ja kirjalikust suhtlusest. Samal ajal on aga võrgusuhtlusel palju jooni, mis ühendavad seda kirjaliku ja suulise suhtlusega (Cantoni, Tardini 2006: 51). Kuna internetisuhtlus kasutab nii suulisele kui ka kirjalikule suhtlusviisile iseloomulikke jooni, siis ei kehti enam paljud ootused ja reeglid, mida inimesed suulise ja kirjaliku keelekasutusega seostavad (nt kõne planeerimatus vs teksti redigeeritus). (Crystal 2001: 5, 26–28) Seega on internetis kasutatav keel omapärane süntees suulisest ja kirjalikust kõnest. Netikeelt on nimetatud ka kirjutatud kõneks (*written speech*), mis tähendab, et inimesed kirjutavad nii nagu nad räägivad. (Crystal 2001: 24–25) Internetis kasutatavas keeles leidub palju tavaelu suhtlusolukordi ja nendega kaasnevaid

keele vorme. See ülekandumine on toimunud kehalisest maailmast kujutluslikku, kus suhtlus ja keel on saanud uue ja teistsuguse näo. (Oja 2010: 11)

Võrgusuhtlusel on struktuuri alusel kaks põhilist parameetrit. Esimene neist on sünkroonsus ja teine see, kas suhtlus toimub kahe inimese vahel või suhtleb omavahel rohkem kui kaks inimest korraga. (Baron 2010) Anni Oja (2010: 11) defineerib internetisuhtluse keelt kui interneti vahendusel toimuvat mis tahes suhtluses kasutatavat keelt. Suhtluskeel valitakse vastavalt suhtlusolukorrale, mis kohandub vastavalt valitud suhtluskeskkonna tehniliste võimaluste ja piirangute mõjul. Anni Oja jagab internetisuhtluse viieks alatüübiks, millest üks on otsesuhtlus. Otsesuhtlus on kahe või enama isiku vahel toimuv valdavalt sünkroonne vestlus, mis tähendab, et osalejad on ühel ajal internetis, näevad teise teadet kohe pärast sisestamist ja reageerivad vahetult (Oja 2010: 12–13).

1.2. MSN ja MSN-vestluse iseloomulikud jooned

Üheks otsesuhtluse programmiks oli MSN, mille vestlusi kasutab käesoleva töö autor *kas*-küsimuste vormi ja suhtlustegevuste vaheliste seoste analüüsiks. MSN oli vabavaraline tarkvara, mis võimaldas kasutajatel privaatselt omavahel sünkroonselt internetis vestelda, vahetada faile ja kasutada veebikaamerat. 2013. aasta algul alustati MSNi liitmist sarnaste funktsioonidega programmi Skype. See aga ei tähenda, et ühest vabavaralisest programmist teise ülekolimisel keel kohe muutuks, sest inimesed suhtlevad samamoodi edasi. Inimese keelekasutus ei sõltu konkreetsest vabavaralisest programmist, vaid suhtluspartnerist.

MSN programmi pidi endale arvutisse alla laadima, seejärel sai lisada suhtluspartnerid vastavasse nimekirja. Nii saab kasutaja teha eelvaliku kellega suhelda (Oja 2006: 263). Suhtluspartnerite eelvaliku tegemine tähendab, et MSNis ei suhelda võõraste inimestega, vaid vestluspartnerid teavad üksteise sotsiaalseid omadusi.

Sotsiaalne taust on üheks internetikeele mõjutajaks. Sellest sõltub, millist keelepädevust kaks inimest saavad kasutada ning millised teemad saavad räägitavateks osutada. (Oja 2010: 14)

MSN-suhtlust mõjutavad ka tehnilised võimalused, mis on seotud suhtluses kasutatav tehnika (arvuti, mobiil jne), internetiühenduse kiiruse ja suhtluskeskkonnaga (Oja 2010: 13). Arvuti töökiirus ja internetiühenduse kiirus võivad mõjutada seda, kui kiiresti teine osapool teate kätte saab. Nii võib tekkida olukord, kui vestluspartneri vastus ei jõua piisavalt kiiresti edasi ning teine osapool liigub jutuga edasi või vahetab teemat. Seadme tehniline varustus määrab ka selle, kas saab kasutada heli ja videot. Võimalik on ka see, et klaviatuuril puuduvad mõned vajalikud tähed ja need tuleb asendada (Oja 2010: 14), nt *õ* asemel *o* ja *ä* asemel *a*.

MSN-vestlustes ei esinda kirjutamine reeglipõhist normeeritud keelevarianti. Vestlustes on nii suulise kui ka kirjaliku keele jooni, sest internetis pannakse kirja suulist suhtlust. (Oja 2010: 17) MSN-is kasutatav keel on argine ning lubatud on kõik sõnad (Hennoste 2000a: 47), seega on seal kasutatav keel familiaarsem ja vulgaarsem. Kasutatakse argivestlusele iseloomulikke sõnu (*irisema*, *megalühike*), argituletuse abil tehakse kirjakeele sõnadest argisõnu (*reffid* 'reformipartei'). Sageli kirjutatakse häälduspäraselt (*õheksa*), kasutatakse suulisi liitsõnu ja –fraase (*maitea* 'ma ei tea') ning üneeme (*mm*, *ee*). (Hennoste, oppekava.ee 18.04.2013).

Internetisuhtluse keelt mõjutab spontaansus, esitatakse lühikesi kõnevoore, mis sarnanevad suulisele suhtlusele, teisalt on see aga kirjalik suhtlus (Hennoste 2012b: 37). Vahet tuleb teha kõnevooru ja saadetise vahel. Kõnevoor on terviklik sõnum, saadetis ühe korraga saadetud tekstitükk. Ühe vooru võib saata ühe saadetisega, kuid selle võib jagada ka mitme saadetise vahel. Ühe postitusega saadetud lausungid on tavaliselt lühikesed, keskmiselt 3–5 sõna. Oluline on ka see, et teksti ei saadeta tühhaaval, vaid pikemate tükkidena. Kuna pikema teksti kirjutamine võtab aega, siis on saadetiste vahel alati pausid. (Hennoste, oppekava.ee 18.04.2013)

Üheks iseloomulikuks tunnuseks on eespool nimetatud sünkroonne suhtlus, mille puhul on oluline info edastamise kiirus, rõhku pannakse lühidusele ja optimaalsusele (Oja 2006: 260). Kuna internetisuhtlus on sarnane suulisele kõnele, siis tehakse seda võimalikult optimaalseks ehk välja jäetakse nii palju kui võimalik. Samuti lühendatakse levinumaid sõnu ja käibefraase, suurtähti ning kirjavahemärke (osa)lausepiiri märkimiseks ei kasutata. (Oja 2006: 260) Õeldu rõhutamiseks või pehmendamiseks kasutatakse emotikone (*emoticon*). Emotikonid moodustatakse kirjamärkidest, eesmärgiga edasi anda mingit emotsiooni või tundevarjundit. (Oja 2006: 260) Tuntumad on naeratus :) ja kurbus :((Oja 2006: 260).

Lisaks emotikonidele kirjeldatakse ja märgitakse MSNis ka mitteverbaalseid tegevusi, näiteks naer (*hahaha*) ning helid ja häälotsused (oksendus 'väkk') (Hennoste, www.oppekava.ee 18.04.2013)

2. Küsimus ja küsilause

2.1. Küsilause üldiseloostus

Helle Metslang kirjutab: „Küsimus on üks põhilisi, arvatavasti universaalseid lausungitüüpe, mille on kujundanud inimtunnetuses ja –suhtluses alatasa tekkiv olukord: oma teadmise puudulikkuse äratundmine ja kaasnev tahtmine oma teadmist täiendada. Küsimine on ühteaegu nii teadmiste ilmsikstegemine, soov ebaselged asjad selgeks saada kui ka palve, et teadjam inimene soovitud selgust tooks.“. (Metslang 1981: 5) Küsimuse spetsiifiline väljendusvorm keeles on küsilause. See on lausetüüp, mis väljendab küsimust. (EKG II 1993: 168)

2.2. Lühülevaade eesti küsilause tüpoloogiatest

Eesti keeles on kaks olulisemat kirjalike küsilause tüpoloogiat. Üks neist on Helle Metslangi liigitus, teine „Eesti keele grammatika II“. Lisaks on kolmas tüpoloogia, mis on välja töötatud suulise keele küsilause tüpoloogial. Keeleteaduses eristatakse esimesel tasandil üld-, alternatiiv- ja eriküsilause, loogikud eristavad üld-, alternatiiv ja eriküsimust (Metslang 1981: 13). Metslangi tüpoloogia on tehtud kirjakeele põhjal ja eeldab, et sama liigitus kehtib ka suulises keeles. EKG II põhiliigituses lähtutakse sellest, kas võimalikud vastused on küsimusega ette antud või mitte. Vastavalt sellele jagunevad küsilause valik- ehk alternatiivküsilause ja eriküsilause. Eraldi rühm on eelistusküsilause, mida iseloomustab kahtluse või oletuse väljendamine. (EKG II 1993: 168)

Käesoleva bakalaureusetöö analüüsi aluseks on suulise kõne küsilause tüpoloogia. Oma olemuselt on see tüpoloogia empiiriline ja avatud ehk pidevalt muutuv. Algul tegid

autorid kolm rühma (avatud küsimus, alternatiivküsimus ja *kas*-küsimus) oodatava vastuse tüübi ja küsimuse vormi järgi. Seejärel analüüsiti eesti suulisi institutsionaalseid infodialooge ning paigutati leitud küsimused vastavatesse rühmadesse. Samal ajal täpsustati tüpoloogiat vastavalt lisanduvatele empiirilistele andmetele. Tulemusena jagunes *kas*-küsimus kolmeks rühmaks. Seega on suulise kõne küsilause tüpoloogias hetkel kuus rühma: avatud küsimused, alternatiivküsimused, suletud *kas*-küsimused, vastust pakkuvad küsimused, jutustavad *kas*-küsimused ja muud, mis ei sobi ühtegi olemasolevasse rühma. (Hennoste jt 2009: 344–346).

Tüpoloogia aluseks on kolm kriteeriumi, mis ei rakendu kõigis tüüpides: esiteks küsimuse vorm (eriküsifraasid – *kas* ja selle alternatiivid), teiseks tegelik vastus küsimusele (info – valimine alternatiivide seast – jaatus/eitus) ning kolmandaks küsija oletuse peegeldamine küsimuses (on – ei ole). Rühmade sees liigitatakse materjal kahe tunnuse põhjal. Esiteks vaadatakse, kas küsimust vormistavaks üksuseks on grammatiline lause või fraas. Lause on üksus, milles esineb pöördeline verbivorm (*Millal te meile tulete?*). Minimaalne lauseküsimus on üksnes verb (*Tuled?*). Fraasideks nimetatakse üksusi, milles verb puudub (*Meie juurde? Kuidas?*). Teiseks vaadatakse, millised on küsimustes kasutatud küsifraasid (küsisõnad, küsiühendid, küsipartiklid jne) või mitteleksikaalsed vahendid (sõnajärg). (Hennoste jt 2009: 347)

2.3. *kas*-küsimused

Töö seisukohalt on olulised *kas*-küsimused. Suulise kõne vormitüpoloogias on *kas*-küsimused jagatud kolme alaliiki: suletud *kas*-küsimused, vastust pakkuvad *kas*-küsimused ja jutustavad *kas*-küsimused. Järgnevalt antakse *kas*-küsimuste kolmest tüübist ülevaade, lisaks tuuakse võrdluseks ka vastavad küsilause tüübid eesti kirjakeele tüpoloogiast.

2.3.1. Suletud *kas*-küsimused

Esimene liik on suletud *kas*-küsimused (*Kas sa tuled homme meile?*). Siin vormistatakse küsimus küsisõna *kas?* ja selle alternatiivide abil. Vastuseks on jaatus/eitus. Küsimustes ei peegeldu küsija eelistused vastuste suhtes. (Hennoste jt 2013: 7; Hennoste jt 2009: 345) Metslangi järgi saab suletud *kas*-küsimused jagada üld- ja eriküsimusteks (Hennoste jt 2009: 351). Üldküsilause algab tüüpiliselt küsipartikliga *kas* (*Kas Jüri on tööl?*), lause lõppu võib *või* abil rinnastada eituse (*Kas Jüri on tööl või ei ole?*). (Metslang 1981: 13) Eriküsilause tunnuseks on küsituum ja lause algul paikneva küsisõna või sellega algava küsifraasi olemasolu (EKG II 1993: 170).

2.3.2. Vastust pakkuvad *kas*-küsimused

Teine liik on vastust pakkuvad *kas*-küsimused (*Sa tuled siis homme, eks?*). Siin on küsimuses väljendatud küsija arusaam/oletus võimaliku õige/sobiva vastuse kohta. Metslangi tüpoloogias järgi saab vastust pakkuvad küsimused jagada eelistuslikeks üld- ja ülderiküsilauseteks. (Hennoste jt 2013: 7; Hennoste jt 2009: 345) Üldküsilause eeldab jaatavat või eitavat vastust ning küsimuse mõjualaks on kogu lause (*Kas sa kuulad meie juttu pealt?*). Ülderiküsilause eeldab küll jaatavat või eitavat vastust, kuid küsimuse mõjualaks on vaid küsituum (*Kas sina kuulad meie juttu pealt?*). (EKG II 1993: 168)

2.3.3. Jutustavad *kas*-küsimused

Kolmas liik on jutustavad *kas*-küsimused, mis on samuti vormilt *kas*-küsimused (*Kas te Rootsi teete reise? // Rootsi teeme reise tuleval aastal, mitte tänava.*). Neile küsimustele ei vastata jaatuse ega eitusega, vaid antakse infot. Metslangi tüpoloogias on see eriküsimust sisaldav üld-/eriüldküsilause. (Hennoste jt 2013: 7–8; Hennoste jt 2009: 345) Eriüldküsilauses on küsituum fokuseeritud lauselõpupositsiooni, esiletõstetud või ka fraasilaiendite *-ki/-gi, ka* jne abil (*On ta varemgi öösiti ära olnud?*). Eitavale vastusele on suhtluses üldiselt nõutav ka õige alternatiivi lisamine. (EKG II 1993: 169)

2.4. Küsimuse moodustamise vahendid

Küsimused ei moodusta selgete piiridega kategooriat, vaid sellel on kaks piirajat. Üheks piirajaks on lausungi keeleline vorm. (Hennoste jt 2013: 8) Küsimusi moodustatakse üldiselt küsilausungiga. Küsilausungite vormistamiseks on kaks vahendite pöhirühma. Esimene rühm on leksikaalsed vahendid nagu partiklid, küsijätkud *kus, kas, ega, eksju* jms. Teiseks rühmaks on süntaktilised vahendid nagu inversioon ja väitlausung. (Hennoste 2012a: 675) Inversioon on küsilause vormistusviis, mis läbi finiiitverb satub lause algusesse (*On sul aega?*) (EKG II 1993: 168). Väitlausung on küsimuse vorm (*declarative question*), mis sarnaneb väitlausele/fraasile. Väitlausungil puuduvad küsilausungi leksikaalsed või süntaktilised tunnused, aga vestluspartner tõlgendab seda siiski küsimusena. Üks seletus on spetsiifiline intonatsioon, mida on uuritud eeskätt laboriekperimentides. Eri keelte tegeliku suhtluse analüüs on näidanud selle kriteeriumi problemaatilisust. Intonatsioon võib mängida oma rolli, kuid ei ole määrav sellise lausungi küsimuseks tõlgendamisel. Samuti ei anna see ühest vastust, mille alusel tõlgendab partner väitlausungit küsimusena. (Hennoste 2012a: 676–677)

2.5. Küsimuse abil tehtavad suhtlustegevused

Teiseks piirajaks on küsimuse roll suhtluses. Küsimine ja vastamine on olulisemaid sotsiaalseid tegevusi inimsuhtluses (Hennoste 2012a: 674). Sotsiaalne suhtlustegevus on tegu, mida kõneleja teeb keele abil suhtluses oma eesmärkide saavutamiseks (Hennoste 2013: 13). Keskseks probleemiks on see, millised on küsimise vahendid ja kuidas need on seotud küsimise kui sotsiaalse tegevusega (*social action, speech act, dialogue act*) (Hennoste 2012a: 674).

Küsimine defineeritakse üldiselt tegevuseks, mille abil küsija soovib infot, et täita lünka oma teadmistes. Selleks on vajalikud kaks poolt, esiteks küsija, kellel mingi teadmine puudub, ning vastaja, kellel on küsija arvates mingi teadmine olemas. (Hennoste 2012a: 675) Infoküsimine on nii öelda küsimuse pärisroll. Info küsimine on küsimuses ühe kihina mingil viisil alati olemas. Lisaks sellele tehakse suhtluses küsimuste abil ka

muud, näiteks algatatakse parandusi (*Palun Juhani. // Keda?*), esitatakse soove (*Kas sa ei annaks mulle Juhani telefoninumbrit?*) jne. (Hennoste jt 2013: 8) Neid on nimetatud kaudseteks küsimusteks, küsimise lisakihtideks ja perifeeriaks. Tiit Hennoste (2012a: 675) kirjutab, et need on suhtluses siiski pidevalt esinevad sotsiaalsed tegevused, mitte anomaaliad.

Käesolevas bakalaureusetöös lähtus töö autor küsimuste suhtlustegevuste analüüsimisel Nijmegeni Max Plancki Psühholingvistika projekti tegevuste liigitusest, milles analüüsiti 10 keele argisuhtluste küsimuste vormi ja kasutust (Stivers, Enfield 2010: 2623). Samas toetub sinse töö autor ka Tiit Hennoste, Andriela Rääbise ja Kirsi Laanesoo tüpoloogiale, mis on koostatud Plancki instituudi tüpoloogia põhjal (Hennoste jt 2013: 8–10). Selles tüpoloogias on ühendatud Plancki instituudi projekti tegevuste liigitus (Stivers, Enfield: 2010: 2623) ja dialoogiaktide klassifikatsiooni vastavad osad (Hennoste jt 2013: 8). See tüpoloogia lähtub oma põhiliigenduses vestlusanalüüsi esitatud suhtluse alusmehhanismidest ning toetub aktide analüüsimisel vestlusanalüüsi arusaamadele (Hennoste 2013: 13).

Mõlemas tüpoloogias on kategooriad leitud empiirilise analüüsi põhjal, moodustades avatud loendi, milles on olemas liik Muu. Selles rühmas on näited, mis ei sobi ühtegi juba olemasolevasse lahtrisse. Kui rühma Muu kogunes piisavalt sarnaseid küsimusi, siis moodustati neist uus tüüp. Juhul kui sama küsimusega tehti mitut tegevust, siis paigutati küsimus tema primaarse tegevuse alla. Sekundaarsed rollid jäeti kõrvale. Küsimuste hulka ei arvestata kõiki küsivas vormis lausungeid. Kõrvale jäetakse küsimused vastustena, küsimusenaljad, küsilauseid jutustuse sees otsese kõnena, küsimuse vormis direktiivid, mille primaarseks eesmärgiks on panna partner tegema mingit vahetut füüsilist tegevust (*Kas sa ei avaks ukse?*). Küsimuste hulka võetakse aga väitlauseid. Väitlauseid interpreteeritakse suhtluses küsimusena, abiks on konsituatiivseid tegurid (*Ja palgapäev on iga kuu teisipäev?*). (Hennoste jt 2013: 8)

Analüüsis kasutatud küsimuste suhtlustegevuste tüpoloogia on järgmine¹.

2.5.1. Infosoov

Infosoov (*Request for information*²) ootab vastuseks infot, mitte kinnitust. Infoga täidetakse lünk oma teadmistes (*Mitu kilo kaalub teie kass?*). Infosoov on defineeritud vestluses põhitegevusena, seepärast ei kuulu siia rühma erinevad sekundaarküsimused (nt eelküsimused, vaheküsimused, kõrvalepõiked suhtluse pealiinist jms). (Stivers, Enfield 2010: 2623; Hennoste jt 2013: 8)

2.5.2. Partneri parandusalgatus

Partneri parandusalgatus (*PPA; Other initiation of repair, OIR*) on küsimus, mis lähtub vestluspartneri jutust leitud probleemist. Küsimusele vastates viib probleemi põhjustaja läbi paranduse. PPA on suhtluses alati sekundaarne küsimus. (Stivers, Enfield 2010: 2623; Hennoste jt 2013: 9)

2.5.3. Kinnituse soov

Kinnituse soov (*Request for information, non-OIR*) on tegevus, millega esitatakse propositsioon, millele oodatakse kinnitust (*Nii et sa tuled homme? // Jah.*). (Stivers, Enfield 2010: 2623; Hennoste jt 2013: 9)

2.5.4. Hinnang

Hinnang (Assessment) on tegevus, mille abil kõneleja esitab hinnangu, mis ootab partnerilt nõustumist (*Kas pole ilus ilm? // On.*). See liik on paralleeliks Kinnituse soovile. (Stivers, Enfield 2010: 2623; Hennoste jt 2013: 9)

2.5.5. Ettepanek/pakkumine/soov

Ettepanek/pakkumine/soov (*EPS, Suggestion/offer/request*) on tegevus, millel ei ole selgepiirilisi eristusi direktiivist ja puhtast küsimusest. Direktiiv on tegevus, mille

¹ Kõik näitelauseid on rekonstrueeritud ja pärit Tiit Hennoste, Andriela Rääbise ja Kirsi Laanesoo 2013. aastal ilmunud artiklist „Küsimused eestikeelses infodialoogis II Küsimused ja tegevused“.

² Sulgudes on Plancki projekti nimed (Stivers, Enfield 2010: 2623).

tuumvormiks on käsklausung ning primaarseks eesmärgiks on partneri füüsilise tegevuse esile kutsumine (*Istu!*). Mõlemas projektis on analüüsist välja jäetud kõik käsklausungid ja füüsilist tegevust ootavad tegevused. Analüüsi on sisse arvatud kõik verbaalset vastust ootavad küsimuse vormis ettepanekud, pakkumised ja soovid. Plancki projektis on osa verbaalset reaktsiooni ootavad väitlausungid jäetud küsimuste hulka. Piiritlemise alused on aga ebaselged ja otsus tehakse iga konkreetse lausungi puhul eraldi. Tiit Hennoste, Andriela Rääbis ja Kirsi Laanesoo on need välja jätnud. (Stivers, Enfield 2010: 2623; Hennoste jt 2013: 9–10)

2.5.6. Retooriline küsimus

Retooriline küsimus (*Rhetorical question*) on küsimus, mis ei oota partnerilt vastust, kuid võib oodata mingit reaktsiooni (*response*). (Stivers, Enfield 2010: 2623)

2.5.7. Pomin (*Outloud*)

Pomina abil väljendatud küsimused on küsimused, mis ei oota partneri reaktsiooni. Need küsimused on näiteks pominal esitatud küsimused endale (*Kuhu ma selle raamatu nüüd panin? Aa siin.*). (Stivers, Enfield 2010: 2623; Hennoste jt 2013: 10)

2.5.8. Muu (*Other*)

See on rühm, kuhu paigutati need küsimused, mis juba olemasolevatesse tüüpidesse ei sobinud (Stivers, Enfield 2010: 2623).

2.5.9. Vastuse tingimuste täpsustamine (VTT).

Seda rühma Plancki projektis ei ole. VTT on lähedane parandusalgatusele, aga sellel on kaks erinevust. Esiteks võib parandusalgatus esineda suvalises kohas ja esitajaks võib olla suvaline osaleja. Siin aga paikneb see alati esimese küsimuse ja oodatava vastuse vahepeal. VTT esitajaks on alati esimese küsimuse planeeritud vastaja. Teiseks viitab parandus tahapoole. Parandusele eelneb kuulmis- või mõistmisprobleem, mis vajab lahendamist. VTT on alati sekundaarne küsimus. (Hennoste jt 2013: 10)

3. Materjal ja meetod

Selles osas vaadatakse analüüsi põhialuseks olevat suhtluslingvistikat ja vestlusanalüüsi. Samuti antakse ülevaade analüüsis kasutatud materjalist ja uurimisprotsessist.

3.1. Suhtluslingvistika ja vestlusanalüüs

Käesolevas bakalaureusetöös on analüüsi põhialuseks suhtluslingvistika (*interactional linguistics*). Funktsionalistliku lingvistika erinevaid teooriad ja meetodeid ühendab arusaam, et keel on vahend. Keele struktuur on mõistetav tema rollide ja funktsioonide kaudu ühiskonnas, see aga nõuab keele uurimist tema tegelikus kasutuses ja toetumist keele kasutajate eesmärkidele ja teadmistele. (Hennoste 2013: 11)

Suhtluslingvistika olulisim lähtekoht on vestlusanalüüs (*conversation analysis*) (Hennoste 2013: 11). Vestlusanalüüs loodi 1960. aastatel California Ülikoolis Berkeleys, autoriteks Harvey Sacks ja Emanuel A. Schegloff. Selle abil uuritakse inimeste tegelikku, salvestatud ja transkribeeritud vestlust (Kasterpalu, Gerassimenko 2006: 112). Vestlusanalüüs on mikroanalüüs, mida huvitab suhtluse, mitte niivõrd keele uurimine. Uuritakse suhtluse mehhanismi ehk seda, mida inimesed omavahel suheldes sõnade, lausete jms abil teevad. (Hennoste 2000b: 1120)

Nii suhtluslingvistika kui ka vestlusanalüüs on empiirilised lähenemised, mille keskmeks on keelekasutuse uurimine. Eesmärgiks on leida suhtluses kasutatavad rutiinsed ja süsteemsed keelelised praktikad. Nii on uurimisküsimuseks *ennekõike kuidas?*, mitte *miks?*. (Hennoste 2013: 12)

Praktikate all mõistetakse regulaarseid, korduvaid häälikute, sõnade, fraaside, lausete jms rutiinistunud malle. Need mallid on kasutusel suhtluseesmärkide saavutamisel ja ka lahendustena kindlate suhtlusprobleemide lahendamiseks. (Hennoste 2013: 12) Siin on lähtekohaks arusaam, et inimestel kujunevad teatud aja jooksul välja pidevalt korduvate tegevuste jaoks kindlates järjendites püsivad keelelised konstruktsioonid. Need konstruktsioonid võivad esineda grammatika eri tasanditel. Konstruktsioone võib tõlgendada suhtlusnormidena, millele suhtlejad orienteeruvad. See aga ei tähenda, et norme ei võiks rikkuda. Juhul, kui norme rikutakse, siis suhtlejad ise osutavad ja korrigeerivad neid rikkumisi, millega näitavad, et teavad norme. (Hennoste 2013: 12)

Esimene erinevus vestlusanalüüsi ja suhtluslingvistika vahel on see, et vestlusanalüüs uurib igapäevast suhtlust ennast, suhtluslingvistika uurib aga keele kasutust suhtluses ning seletab kasutajate valikuid keele abil tehtavate tegevuste ja keeleüksuse järjendipositsioonide kaudu (Hennoste 2013: 12). Suhtluslingvistika üheks teemaks on olnud ka küsimuste ja vastuste vormi ning tegevuste seosed (Hennoste 2013: 12), mida uurib ka käesoleva töö autor. Teine erinevus seisneb osaliselt erinevas metoodikas: vestlusanalüüs on suhtluslingvistikas kasutusel keskse meetodina, mille kõrval kasutab suhtluslingvistika ka kvantitatiivseid lähenemiseni. Nii on need kaks lähenemist tihedalt seotud, kuid nende omavahelised suhted pole alati selged. (Hennoste 2013: 12)

Vestlusanalüüsis on kaks olulist põhimõtet. Esiteks ei tehta vestlusanalüüsis teoreetilisi üldistusi, mudeleid või hüpoteese ette, vaid uuritakse iga situatsiooni enam-vähem ainulaadsena. Selleks, et üldistusi saaks teha, tuleb läbi vaadata väga palju situatsioone. Teine oluline põhimõte on see, et vestlejad on ka ise vestluse analüüsijad, sest muidu ei saaks nad vestelda. (Hennoste jt 2001: 94) Seega on nii vestlusanalüüsis kui ka suhtluslingvistikas oluline arusaam, mis lähtub sellest, et inimene saab suheldes aru, mida partner on mingi keelelise konstruktsiooniga teinud ja suudab arusaadavalt vormistada oma suhtlustegevusi. Selle aluseks on esiteks kindla suhtlustegevusega rutiinselt seotud grammatilised tunnused, mille kõrval võib tõlgenduse alusena olla oluline ka tegevuse sisu, asukoht järjendis või suhted eelneva järjendiga. Teiseks on

oluline see, et suhtlejad suudavad partneri tegevusi interpreteerida ka siis, kui ka kindlad keelelised vahendid puuduvad. (Hennoste 2013: 14)

Leelo Keevallik kirjutab, et vestlusanalüüsi tugevaks küljeks ongi empiirika. Lähtekohaks ei ole teadlase intuiitseid tõlgendused, vaid osalejate endi tegevus vestluses. (Keevallik 2002: 91) Kõnelejad seovad iga vestlusvooru eelnevaga, mis tähendab, et igas vóorus peitub kõneleja enda analüüs eelnevast vóorust. Vestlejate endi analüüs annab teadlasele võimaluse empiirilisel kontrollida oma mõtete õigsust. Arvesse ei võeta ainult suulist osa, vaid ka kõik muud vahendid nagu žestid, kehapöörded, miimika, hingamine, häälsused ja prosoodia. Seega võetakse arvesse suhtlus tervikuna. (Keevallik 2002: 91–92) Internetikeeles saab arvesse võtta emotsioonide väljendamist emotikonide abil ning mitteverbaalsete tegevuste kirjapanekut.

3.2. Keskset mõistet vestlusanalüüsis

Vestlusanalüüsis on kolm keskset mõistet. Need mõisted on ühtlasi ka vestlusanalüüsi alusmehhanismid ja annavad vestluse organiseerimise põhialused (Hennoste jt 2001: 91).

3.2.1. Vóoruvahetusmehhanism

Vóoruvahetusmehhanism (*turn taking*): vóoruvahetus allub kindlatele reeglitele ning korrastab suhtlusvoogu (Hennoste jt 2001: 91; Kasterpalu, Gerassimenko 2006: 114; Sacks jt 1974). Vestlus koosneb kõnevóorudest. Kõnevóor on ühe kõneleja jätkuv häälesolek. See on vestluse osa, mida viib edasi üks osaleja ja mis kestab nii kaua, kuni teine vóoru üle võtab. Tavaliselt tunnevad kaasvestlejad ära kohad, kus vóor on valmis, nii tekivad potentsiaalsed üleminekukohad. (Hennoste 2000c: 2232; Strandson 2001: 394)

3.2.2. Naabruspaarid

Naabruspaarid (*adjacency pairs*) on kahe vooju järjendid, mis on omavahel tihedalt seotud ja millel on kindlad seaduspärasused (Strandson 2001: 394; Schegloff, Sacks 1973), näiteks tervitus-tervitus, tänamine-palumine ja küsimus-vastus (Hennoste 2000c: 2236). Küsilause-vastulause ühend moodustab elementaarse tekstiüksuse. Küsilause määrab potentsiaalsete vastulause klassi semantilised ja süntaktilised tunnusjooned (*Kas sa kasse armastad? – Ei armasta*). (Metslang 1981: 10-11)

naabruspaaridel on viis iseloomulikku omadust: naabruspaar on kahest voojust moodustatav tegevusüksus, voojud on ideaaljuhul kõrvuti, on eri kõnelejate esitatud, on jagatavad esiliikmeks ja järel liikmeks (selge erinevus kahe liikme vahel) ning milles teatud tüüpi esiliige nõuab sama tüüpi järelliiget (Hennoste 2000c: 2236). Tiit Hennoste (2001: 2237–2238) toob välja kaks olulist punkti: esiteks on naabruspaari mõiste puhul oluline naabruspaari normatiivne iseloom, mis tähendab, et ükskõik, milline lausung järgneb kõneleja pakutud esiliikmele, jälgib esiliikme ütleja, kui relevantne on järelliige. Teiseks, naabruspaari järelliige võib olla valitud kahest vastandlikust võimalusest, näiteks palve – nõustumine või keeldumine. Need valikud ei ole võrdsed

3.2.3. Parandusmehhanism

Parandusmehhanism (*repair; repair organization*) on „masin“, mille abil vestlejad parandavad, täiendavad, täpsustavad vms juba väljaõeldud lausungit (Hennoste jt 2001: 93). Väljaõeldud lausung võib olla probleemne kõnelejale endale või ta kaaslase jaoks, seega võivad parandusi teha mõlemad vestlejad. Vahendeid, mille abil vestlejad lahendavad tekkinud probleeme, nimetatakse parandusprotsessiks. Parandusprotsessi algatamiseks piisab sellest, kui vähemalt üks vestlejatest väljaõeldud kohta probleemseks peab. Probleem võib olla nii grammatiline, semantiline kui ka suhtlustlik. (Strandson 2001: 394–395)

3.3. Uurimiskäik

Empiirika määrab vestlusanalüüsis ja suhtluslingvistikas uurimise lähtekohad (Hennoste 2013: 17). Uurimise esimene etapp on materjali kogumine, milleks on alati reaalsete suhtluste salvestused. Salvestatud suhtlus peab olema loomulik ning ei tohi olla salvestuse jaoks esile kutsutud (Hennoste jt 2001: 95). Salvestus peab sisaldama kogu toimunud suhtlust (Kasterpalu, Gerassimenko 2006: 113). Lisaks salvestusele kogutakse ka taustaandmed.

Suulise suhtluse analüüsimiseks kasutatakse analüüsimiseks kasutatakse lisaks salvestusele ka transkriptsiooni (Hutchby, Wooffitt 1998: 76), .

Selleks, et leida suhtlustegevuse, järjendi ja vormi seoseid, analüüsitakse suhtluslingvistikas suhtlust kvalitatiivselt ja kvantitatiivselt. Keskseks on kvalitatiivne mikroanalüüs, milles kasutatakse rangemalt või lõdvemalt vestlusanalüüsi meetodeid. (Hennoste 2013: 17)

Teadlane Paul Ten Have jaotab suhtluse analüüsi tinglikult kolme faasi: esiteks kaardistab uurija potentsiaalselt huvitava nähtuse; teiseks grupeerib uurija nähtused selle alusel, mis tüüpi voorud eelnevad ja järgnevad kirjeldatavale nähtusele; kolmandaks kontrollib uurija näidete kogu laiendades, kas ka teised sarnased näited sobivad samasse mustrisse (Have 1999: 107–108).

3.4. Materjal ja uurimisprotsess

Käesoleva analüüsi aluseks on 10 MSN-vestlust, mis koguti 2012. aasta jaanuaris. Kõik vestlused on kogutud inimeste käest, kes suhtlevad omavahel internetis peaaegu igapäevaselt ning tunnevad üksteist ka päriselus. See tähendab, et suhtlejad teavad üksteise sotsiaalseid omadusi ja suhtluse situatsioonid on osalejate jaoks tuntud reeglitega. Kõigil suhtlejal on arvuti ja interneti kasutamise kogemust ligikaudu 7-9 aastat.

MSN-vestluste uurimiseks on vaja vestluste salvestusi. Vestluste salvestamiseks on kaks varianti. Esiteks on võimalik lülitada MSNil sisse automaatsalvestus. See tähendab, et vestlused salvestuvad pärast vestluse lõppu automaatselt arvutisse selleks ette nähtud kausta. Teiseks on võimalik soovi korral ise oma MSN vestlused kopeerimise ja kleepimise abil salvestada eraldi dokumendina.

Materjalis oli kokku 96 küsimust, 35 nendest *kas*-küsimused. *kas*-küsimused jagati kaheks rühmaks: suletud *kas*-küsimused ja vastust pakkuvad *kas*-küsimused. Nende kahe rühma sees vaadati küsimuste vormimoodustusvahendeid (*vä*, *kas*, *jah*, väitlausung, inversioon, muud küsisõnad jne) ning vaadati, kas küsimus on vormistatud lausevormiliselt või fraasina. Samuti vaadati suhtlustegevust, mida küsimus teeb.

Suletud *kas*-küsimuste ja vastust pakkuvate *kas*-küsimuste hulgas vaadati ka seda, kuidas neile küsimustele vastatakse. Vastused jagati viide rühma. Esimeses rühmas vastatakse ainult jaatuse/eitusega. Analüüsija liigitas siia rühma ka need küsimused, millele vastati *mhmh* või selle erinevate variantidega (nt *mhm*, *mhmm*). Suulises kõnes on *mhmh* partikkel, millega kuulaja annab märku, et teine võib edasi rääkida. Samuti võib see olla partikkel, mille abil kuulaja distantseerib end kõneleja seisukohtadest/soovidest. *mhmh* abil lükatakse edasi seisukohavõttu, teemavahetuse soovi vms, mida teine kõneleja ootab. (Hennoste 2000a: 50) Suulises kõnes ei taheta selle partikliga otseselt jaatavalt vastata, internetikeeles paistab see olevat aga üsna selge jaatav vastus.

Teises rühmas vastatakse jaatuse/eitusega, aga lisatakse juurde ka infot. Kolmandas rühmas antakse vastuseks jutustavat infot. Neljandasse rühma paigutati need küsimused, millele vastus puudus. Viiendas rühmas on küsimused, millele vastati kordusega.

4. *kas*-küsimuste ja vastuste analüüs MSN-vestlustes

Analüüsi eesmärgiks oli vaadata, millised on suletud *kas*-küsimuste ja vastust pakkuvate küsimuste vormimoodustusvahendid, suhtlustegevused ning leida nendevahelised seosed. Samuti uurida, kas küsimuste ja vastuste tüüpide vahel on mingeid seoseid ning kas oleks võimalik öelda, millal valib kõneleja jutustava vastuse ja millal tavalise jah/ei vastuse. Järgnevates alapeatükkides tuuakse esiteks näiteid ja selgitusi vastavalt küsimuste rühmadele (suletud *kas*-küsimused ja vastust pakkuvad küsimused). Teiseks tuuakse välja vastused. Seejärel tehakse analüüsist järeldused ning võrreldakse lühidalt *kas*-küsimustega suulises kõnes.

Analüüsis on näited esitatud muutmata kujul, muudetud on ainult nimed. Selguse mõttes on küsimused/vastused paksus kirjas.

4.1. Suletud *kas*-küsimused

Suletud *kas*-küsimusi oli kokku 15. Suletud *kas*-küsimustest moodustati 13 lausevormiliselt ja 1 fraasina. Lisaks oli üks küsilause, mis ei olnud tavaline fraas ega ka ellips. Selle rühma keskseteks vormimoodustusvahenditeks olid küsisõna *kas* (5 näidet) ja lauselõpuline küsipartikkel *vä* (5 näidet).

(1)

3.01.2012	22:33:28	Mari	sedä küll jah, eile saatsingi juhendajale on teoreetilise osa, et vaataks üle, kuidas mul teoreetilised teadmised et praktilist osa on:D
3.01.2012	22:34:22	Marta	:)
3.01.2012	22:37:24	Mari	kuule, kas sa Peeter Oja elulooraamatut oled lugenud?
3.01.2012	22:38:37	Marta	ei

3.01.2012 22:39:05 Mari miks nii, ma plaanin osta ja lugeda, aga ei tea... äkki on jama:D
3.01.2012 22:39:24 Marta Laenuta

Näites (1) toimub vestlus kahe naissoost isiku vahel, kes on sõbrannad. Eelnevalt räägitakse lõputöö kirjutamisest. Mari aga vahetab teemat, mida markeerib *kuule*. Suulises keeles on *kuule* harva kasutusel oma otseses tähenduses (Keevallik 2003: 73). Kõige rohkem kasutatakse *kuule*'t uue teema algatamiseks (Keevallik 2003: 73), nii ka siin näites. Pärast seda esitab Mari oma küsimuse abil Infosoovi vestluspartner Martale. Küsimus on lausevormiline ning küsimuse vormimoodustusvahendiks on küsisõna *kas*. Marta annab infot, vastates küsimusele eitavalt.

(2)

2.09.2011 14:43:31 Mari appi
2.09.2011 14:43:52 Mari ma lugesin just oma saatelehte ja kui ma loen arsti käekirja õigesti välja siis on seal kirjas: esialgne diagnoos: aneemia
2.09.2011 14:43:56 Mari **see mingi hull asi vä**
2.09.2011 14:43:59 Mari ok ma kuugeldan juba
2.09.2011 14:44:10 Liina kehvveresus
2.09.2011 14:44:24 Mari leidsin jah

Näites (2) räägivad sõbrannad Mari ja Liina. Mari on käinud arsti juures ja räägib Liinale, mis arst saatelehele kirjutas. Mari esitab Liinale küsimuse, millega soovib teada, kas aneemia on tõsine haigus. Küsilause vormimoodustusvahendiks on *vä*. Küsilause ei ole vormistatud tavalise fraasi ega ka ellipsina. Küsilauses puudub *olema*-verb, mille ärajätmine on spetsiifiliselt netikeelele omane joon.

Ülejäänud küsimused vormistati kolmel korral väitlausega (**Aga meeldis?**) ja kahel korral inversiooniga (**kuule oled sasiin**)

Suletud *kas*-küsimuse keskseks tegevuseks oli Infosoov (11 näidet). Infosoovi vormistati neljal korral *kas* abil (**kas sul on seda pilti kus ma nagu rohelisel taustal olen ja noh küöjega?**), kolmel korral väitlausena (**Nii aga Sa said oma pokaalid kätte**)

?), kahel korral *vä* abil (**TULED SIIS VÄ**) ning kahel korral inversiooni abil (**kuule oled sasiin**). Parandusalgatust tehti neljal korral. Kolmel korral vormistati parandusalgatus *vä* abil (**tookord seda adrenaliini vaatasid vä?**) ja ühel korral *kas* abil (**Kas ainult üks arvestus ongi sessi ajal?**).

(3)

19.01.2012 17:07:48	Jüri	peaks rohkem gay-teemat olema, siis loeksid kindlasti :D mina ise poelgi mõnda sarnast vist lugenud, äkki on hea :S hehhehvot ma ei julge soovitada. ma ei tea kedagi peale
19.01.2012 17:08:45	Mari	enda, kellele need meeldiksid. ja no ega nendest ainult gei teema pole, ikka mehe ja naise vahelisi siukseid raamatuid on ka, mis mulle meeldivad:D
19.01.2012 17:10:31	Jüri	kas sa näed võimalust, et mõni selline võiks ka koolikirjandusse jõuda? :D
19.01.2012 17:11:15	Mari	raudselt, ja kui ei peaks jõudma, siis ma aitan kaasa sellele jõudmisele natuke:D:D
19.01.2012 17:12:39	Jüri	seda on hea kuulda :D aga sa rääkisid, et varuplaanina kaalud Maaülikooli. Tahaksid sa tõesti TÜ-st Maaülikooli tulla? :D

Näites (3) räägivad Jüri ja Mari raamatutest ning lugemisest. Jüri märgib, et kui oleks rohkem raamatuid homoseksualismist, siis Mari loeks neid kindlasti. Mari ei julge Jürile neid soovitada, sest ei tea teisi inimesi, kellele selle teemaga raamatud meeldiksid. Seejärel vormistab Jüri oma küsimuse abil Infosoovi. Küsimus on vormistatud lausevormiliselt ning vormimoodustusvahendiks on *kas*.

(4)

11.10.2011	18:11:28	Liina	tsau, no mis magamine see siis on? :)
11.10.2011	18:11:51	Siim	tsauka... SUUR uni oli :D
11.10.2011	18:11:55	Siim	spgis mõjub vist nii
11.10.2011	18:11:55	Siim	spgis mõjub vist nii
11.10.2011	18:12:11	Liina	oota magasid ära juba vä , maru kiire
11.10.2011	18:12:24	Siim	jap, umbes paar tundi
11.10.2011	18:12:28	Siim	tavaliselt 1-2 ongi normaalne
11.10.2011	18:12:36	Siim	siis pärast taas värske :)

Näites (4) toimub vestlus meessoost ja naissoost isiku vahel, kes on omavahel head tuttavad. Liina alustab vestlust sooviga teada saada, miks Siim magab. Siim selgitab, et tal oli suur uni ja ilmselt on see sügisest (siin *spgis*). Viimane täpsustav lause on vestluses kahes järjestikkuses vóorus, mille on ilmselt põhjustanud tehniline probleem. Liinal tekib mõistmishäire, mida markeerib *oota*. Seda kasutatakse eestikeelsetes vestlustes, et peatada hetkeks käimasolevat teemat/tegevust (Keevallik 2003: 126). Liinale jääb selgusetuks, kas Siim magas juba ära, seepärast vormistab Liina küsimuse abil Parandusalgatuse. Küsimuse vormimoodustusvahendiks on *vä* ning see on lausevormiline. Siim vastab küsimusele jaatavalt, aga lisab juurde ka infot (*umbes paar tundi...*). Selgusetus võis tekkida sellest, et Siimu isiklik sõnum (*personal message*) MSNis on magamisega seotud. Sellele viitab ka vestluse algus (*tsau, no mis magamine see siis on?:)*)

4.2. Vastust pakkuvad küsimused

Vastust pakkuvaid küsimusi oli kokku 20, millest 18 moodustati lausevormiliselt ja 2 fraasina. Selle rühma küsimused jagunevad kaheks. esimeseks variandiks on üheosalised küsimused. Rühma keskseks vormimoodustusvahendiks oli lauselõpuline küsipartikkel *vä* (6 näidet).

(5)

12.09.2011 17:20:02 Rait Yau ..
12.09.2011 17:21:05 Marta yauyau:D
12.09.2011 17:21:13 Marta **ikka passid tuima vä?**
12.09.2011 17:21:31 Rait :D noo kuna me viimati rääkisime ?
12.09.2011 17:21:36 Rait kell 10 – 11
12.09.2011 17:21:37 Marta 10 ajal
12.09.2011 17:21:59 Rait siis ei ole "ikka veel " :D
12.09.2011 17:22:12 Rait ma siin tegelesin veidi asjadega ka :D

Näites (5) räägivad sõbrad Rait ja Marta. Rait tervitab Martat sõnaga *Yau*, Marta tervitab Raiti vastu, kirjutades *yauyau:D*. Seejärel otsib Marta oma küsimuse abil

Kinnitust, et teada saada, kas Rait veedab ikka veel aega mitte midagi tehes. See küsilause on lausevormiline, mille vormimoodustusvahendiks on *vä*. Enne kui Rait küsimusele vastab, täpsustavad nad seda, millal viimati rääkisid. Nendes saadetistes selgub, et Rait ja Marta on sama päeva hommikul kella 10 ajal juba rääkinud. Alles siis vastab Rait Marta küsimusele, millega märgib, et vahepealne aeg ei ole 'ikka veel' ja et ta on millegagi tegelenud ka.

3 näidet vormistati inversiooni abil (**Tahaksid sa tõesti TÜ-st Maaülikooli tulla? :D**), Samuti 3 näidet väitlausungina (**juhtus midagi?**) ning 2 näidet *jah* abil (**seal vist on perearste ka jah**). Lisaks oli üks näide vormistatud fraasina ning ilma küsilausele omase vormimoodustusvahendita (**oot, Veeriku 41?**).

Teiseks oli siin viis küsimust, mis koosnesid kahest osast. Küsilausest alustati eriküsimusega *kunas* (2 näidet), *kes* (1 näide), *kas* (1 näide) ja *kus* (1 näide) abil ning seejärel lisati samas lauses juurde vastusevariant, moodustades nii vastust pakkuva küsimuse.

(6)

3.01.2012 22:00:33 Marta Mul on 16. eksam.

3.01.2012 22:00:51 Anu **ja kuns sul see vaheaeg on, jaanuari viimane nädal ?**

3.01.2012 22:01:31 Marta Jah.

3.01.2012 22:01:53 Anu okei, siis ma tean, kunas mairil ja gerlil on ka:D mul endal on veebruari esimene nädal:D

3.01.2012 22:02:02 Anu kuigi tegelt algab juba 9ndal pärast arvestustD:

Näites (6) vestlevad sõbrannad Marta ja Anu. Marta ütleb, et tal on 16. kuupäeval eksam, mille peale Anu soovib teada saada, millal Martal vaheaeg on. Anu küsimus koosneb küsimus kahest osast. alguses vormistatakse eriküsimus küsisõna *kunas* (siin *kuns*) abil, sooviga teada saada, millal vestluspartneril koolivaheaeg on. Seejärel tehakse küsimus pool tee peal ümber, lisades juurde võimaliku vastuse variandi. Nii saab siin küsimusest vastust pakkuv küsimus. Küsimus on lausevormiline ning suhtlustegevuseks Kinnituse otsimine.

Vastust pakkuvate küsimuste keskseks tegevuseks oli Kinnituse otsimine (10 näidet).

(7)

9.01.2012 19:46:59 Mari varsti tulen
9.01.2012 19:47:21 Anna jesssss
9.01.2012 19:51:34 Anna **kuule**
9.01.2012 19:51:42 Anna **oled siin veel eks?**
9.01.2012 19:52:36 Mari mhm
9.01.2012 19:52:59 Anna PALUN TOO MULLE ÜKS SUUR PURK RED BULLI :)

Näites (7) räägivad sõbrannad Mari ja Anna. Anna on Mari eelnevalt raamatukokku kutsunud ja soovib teada, millal Mari tuleb. Mari ütleb, et tuleb varsti ning Anna väljendab rahulolu (*jesssss*). Neli minutit hiljem vahetab Anna teemat, mida markeerib *kuule*. Seejärel otsib oma küsimusega Kinnitust. Küsilause on lausevormiline ning vormistatud inversiooniga. Mari vastab küsimusele jaatavalt (*mhm*). Seejärel esitab Anna Marile oma palve, et viimane tooks talle suure purgi energiajooki.

Teine suurem rühm oli Infosoov, mida oli kokku 5 näidet (tsau noh oled sa siin vä=). Kolmanda rühma annavad kaks parandusalgatust.

(8)

11.10.2011 18:20:49 Mart homme ongi... selline tore kõksimine :D kõik on üsna korralikul
11.10.2011 18:20:52 Mart ehk algaja tasemel :D
11.10.2011 18:20:54 Mart aa lõbus
11.10.2011 18:21:16 Karin **no lõbusus on peamine, oota sa lähed mu juurest otse sinna siis vä?**
11.10.2011 18:21:35 Mart ilmselt kodust läbi, võtan koti ja siis autoga edasi
11.10.2011 18:21:47 Mart Ardo ka teel peale
11.10.2011 18:22:04 Karin selge pilt

Näites (8) vestlevad Mart ja Karin. Mart räägib sellest kuidas nad sõpradega käivad palli mängimas ja kõik on algaja tasemel. Karin teab, et Mart tuleb ka järgmisel päeval tema juurde ja tal tekib segadus. Seepärast esitab ta ka oma küsimuse abil Parandusalgatuse. Küsimus on lausevormiline ning vormimoodustusvahendiks on *vä*. Mart vastab Karini

küsimusele ja ütleb, et ilmselt läheb kodust läbi ja teepeal võtab sõbra ka kaasa. Karin annab seepeale märku, et on oma Parandusalgatusele vastuse saanud.

Lisaks oli kaks Retoorilist küsimust (**vaatad nüüd oma eriti tihedat graafikut vä? :D**) ja üks Hinnangu andmine (**2:1, siis jah**).

4.3. Vastused suletud *kas*-küsimusele

Suletud *kas*-küsimuse keskseks vastusetüübiks olid jutustav vastus (7 näidet) ning jah/ei vastus, millele lisati juurde infot (5 näidet). Ainult jaatavat/eitavat vastust esines kahel korral. Mõlema korral vastati Infooovile (**TULED SIIS VÄ**). Ühel korral vastati küsimusele kordusega (**KAS SA MÄLETAD MILLINE MA EELMINE AASTA OLIN KUI MA PÄIKESE KÄES ÄRAPÕLESIN? ET NOH KUI PUNANE - :D mäletan**). Siin rühmas oli ka üks küsimus, millele vastus puudus. Seitsmest jutustava vastusega näitest viiel korral esitati Infooovi.

(9)

19.01.2012 16:46:30 Jüri täna on jälg vist NATUKENE täis tuisanud :D

19.01.2012 16:46:37 Jüri plaanid MK-le ka minna?

19.01.2012 16:47:19 Liina **täis on ka kindlasti NATUKE tuisanud, aga ma ei tunne end täna eriti hästi, sp. ei läinud. :D ma lähen MK-le vaid Smilersit vaatama õhtul, päeval vaatan telekast, esialgne plaan on siuke**

19.01.2012 16:48:28 Jüri Plaan on hea, kiidan :D

Näites (9) räägivad kaks head tuttavat Jüri ja Liina suusatamise maailmakarikasarja etapist. Jüri ironiseerib, et lund on palju sadanud. Seejärel esitab Jüri suletud *kas*-küsimuse, mis on tavaline Infoküsimus ja vormistatud inversiooni abil. Oodatav vastus Jüri küsimusele võiks olla jah/ei, aga selle asemel annab Liina jutustava vastuse, mis algab saadetise keskel peale reageerimist eelnevale infole. Liina annab vastuse nii Jüri antud infole, et lund on palju sadanud ja suusajälg on täis tuisanud, kui ka Jüri küsimusele, kas ta suusatamise maailmakarikasarja etapile läheb.

(10)

12.09.2011 17:22:12 Rein ma siin tegelesin veidi asjadega ka :D
12.09.2011 17:22:37 Liina aaa, ma mõtlesin et kogu selle ajal vahepeal old siin olnud:)
mu viga
12.09.2011 17:22:42 Rein :)
no midagi hullult tähtsat ei teinud aga ... veidi ikka.. lasin
12.09.2011 17:23:28 Rein õhukaga märki :P veidi alla 2 tunni :D :D ja siis koristasin
garaaži
12.09.2011 17:24:05 Rein **Nii aga Sa said oma pokaalid kätte ?**
12.09.2011 17:24:07 Liina no keegi peab ju koristama ka:)
12.09.2011 17:24:22 Liina **sain jah, valik oli nii suur et jube:S**
12.09.2011 17:24:44 Liina ja apteegis nii jõhker jrk:S küõik haiged:)
12.09.2011 17:25:18 Rein las ma arvan valik oli suur aga.. valik osutus ikka kõige
odavamatele :D :D
12.09.2011 17:25:27 Rein mis kõigil nohu ?
eeem, ei tea kas nad kõuige odavamad olid, keskmised, mul
12.09.2011 17:26:21 Liina ei olnud selle mõttes valikut, et ma tahtsin kahte aga nad
olid kuuestes pakkides, lahtiselt oli vähe:) minu eest kaks
inimest ostsid nohurohtu:)

Näites (10) on head sõbrad Rein ja Liina juba hommikul MSN-is rääkinud. Sellele viitab Liina saadetis, kus ta väljendab arusaama, et Rein on MSN-is terve päev olnud. Jüri vastab emotikoniga :), 46 sekundit hiljem selgitab Rein, et ta lasi vahepeal õhupüssiga märki ja koristas garaaži. Järgmises saadetises esitab Rein oma küsimuse abil Infosoovi, sooviga teada saada, kas Liina sai oma veinipokaalid kätte (küsimus on esitatud mingi eelteadmise põhjal). See küsilause on lausevormiline ning vormistatud väitlausungina. Peaaegu samal ajal kui Rein oma küsimuse esitas, kirjutas Liina, et keegi peab koristama ka. Kuna saadetiste vahe on väike (2 sekundit), siis tähendab see, et Liina ei näinud kohe küsimust, sest trükkis ise samal ajal oma järgmist saadetist. 17 sekundit hiljem vastab Liina Reinu esitatud küsimusele, vastates esmalt jaatavalt ja seejärel infot juurde lisades (*valik on nii suur, et jube:S*). Emotikoni :S kasutatakse MSN-is meeleheite/segaduse väljendamiseks.

4.4. Vastused vastust pakkuvatele küsimustele

Vastust pakkuvate küsimuste keskseks vastuse tüübiks oli samuti jutustav vastus (10 näidet). Kahele küsimusele vastati jah/ei, millele lisati juurde infot. Jah/ei vastuse kohta oli viis näidet, millest kolmel korral kasutati *mhmh*. Lisaks oli üks näide, kus esitati kaks küsimust järjest ning kummalegi ei vastatud.

(11)

- 19.01.2012 17:12:39 Jüri seda on hea kuulda :D aga sa rääkisid, et varuplaanina kaalud Maaülikooli. **Tahaksid sa tõesti TÜ-st Maaülikooli tulla? :D**
- 19.01.2012 17:13:32 Mari **ofkoors:D kui juhtub et ma magistrisse ei saa, siis pole mul muud valikut, kui midagi muud õppida. mida mitmekülsem haridus seda parem:D:D**
- 19.01.2012 17:14:20 Jüri sõber rääkis kunagi, et vb ei saa kahte bakat järjest võtta... peab mingi aeg vahel olema, muidu on teien baka tasuline
- 19.01.2012 17:14:23 Jüri aga ma seda täpselt ei tea
- 19.01.2012 17:14:26 Jüri seda peab uurima

Näites (11) vestlevad sõbrad Jüri ja Mari. Teemaks on ülikool. Jüri esitab Marile vastust pakkuva küsimuse, millele Mari vastab jutustavalt. Vastuse esimest osa *ofkoors:D* (of course – 'muidugi, loomulikult') saab tõlgendada nõustumisena. samas osutab see vastus, et küsimus oli endastmõistetav. Seejärel lisatakse selgitus, miks selle vastust pakkuva küsimusega nõustutakse.

(12)

- 1.08.2011 21:43:40 Anne no arutasime vennaga ja ta soovitas ka proovida ikka ära lõpetada
- 1.08.2011 21:43:47 Anne ja ema on totaalselt vastu
- 1.08.2011 21:43:49 Anne nii et mis seal ikka
- 1.08.2011 21:44:00 Mari **2:1, siis jah**
- 1.08.2011 21:44:15 Anne **mhmh**
- 1.08.2011 21:44:17 Mari loodame, et egid äige otsuse
- 1.08.2011 21:44:21 Mari eks seda paista
- 1.08.2011 21:44:23 Mari see*

Näites (12) vestlevad sõbrannad Anne ja Mari. Anne tahab minna aastaks välismaale, millele tema vend ja ema vastu on ning soovivad Annel parem ülikool ära lõpetada. Anne väljendab oma leppimist, et ta ei saa välismaale minna (*nii et mis seal ikka*). Mari annab sellele hinnangu 2:1 ning lisab juurde *siis jah*, millega vormistab vastust pakkuva küsimuse. Küsilause on vormistatud fraasina, vormimoodustusvahendiks on *jah*. Anne vastab sellele jaatavalt (*mhmm*).

(13)

2.09.2011 14:35:12 Karin ma ei saa sulle kindlat jaad ikka täna anda trenni osas sest

2.09.2011 14:35:25 Anna **juhtus midagi?**

2.09.2011 14:35:31 Anna **vereproov ei ole korras?**

käisin arsti juures ja tegi värki, aga esmaspäeval lähen vereanalüüsile ja siis kolmapäeval alles saan tulemused teada, aga ta ütles et no suure tõenäosusega on astma

2.09.2011 14:36:14 Karin **tagasi tulnud, et ma väsinud olen kogu aeg, et noh siis ilmselt ei tohi konkreetset trennis käia, vaid vaikselt omaette teha, ma ju suvel ka enam ratast ei teinud enam, ainult matkad, sest lihtsalt ei jaksa**

2.09.2011 14:36:29 Anna oiii

2.09.2011 14:36:36 Anna ma loodan, et kõik saab ikka korda

Näites (13) vestlevad sõbrannad, kes on varem plaaninud koos trennis hakata käima. Karin kirjutab, et ta ei saa trenni osas kindlalt *jah* öelda, lisades põhjendava sidesõna *sest*, millega jätab saadetise pooleli. Seejärel küsib Anna kaks küsimust. Esimene küsimus on Infoküsimus, millega soovib teada, kas Karinil juhtus midagi. Sellele järgneb kohe teine küsimus, mille rolliks on Kinnituse otsimine (*vereproov ei ole korras?*), see küsimus viitab eelteadmisele, et Karin on arsti juures käinud. Karini pikk saadetus võiks olla sisuliselt vastus neile mõlemale küsimusele.

Analüüsija aga arvab, et Karin ei vastanud neile küsimustele, seepärast paigutati see ka rühma alla, kus vastus puudub. Sellele viitab Karini esimese saadetise pooleli jätmise põhjendava sidesõnaga *sest*. Pooleli jätmisel võib olla kaks põhjust: esiteks, Karin saadabki lihtsalt osa tekstist ära; teiseks, Karin läks kogemata saatmisklahvi vastu. Lisaks viitab küsimustele mitte vastamisele ka see, et Karin saadab pika teksti (62 sõna)

kiiresti ära (natuke rohkem kui minuti jagu hiljem). Tavaline trükkimistempo on 19 sõna minutis, see tähendab, et tõenäoliselt Karin ei näinudki neid kahte küsimust.

4.5. Analüüsi kokkuvõte ja võrdlus küsimustega suulises dialoogis

Käesolevas alapeatükis võetakse kokku analüüsi tulemused ning kõrvutatakse need Tiit Hennoste, Andriela Rääbise ja Kirsi Laanesoo uurimusega küsimustest eestikeelses suulises infodialoogis (Hennoste jt 2013: 14–26).

Analüüsi kokkuvõte on jagatud kolmeks osaks. Esiteks tehakse kokkuvõte ja võrdlus suletud *kas*-küsimuse ja vastust pakkuva küsimuse vormimoodustusvahenditest ja kasutusest. Teiseks tehakse kokkuvõte ja võrdlus küsimuste rollidest. Kolmandaks vaadatakse, kas küsimuste ja vastuste tüüpide vahel on seoseid ning kas oleks võimalik öelda, millal kõneleja valib jutustava vastuse ja millal tavalise jah/ei vastuse.

Käesolevas analüüsis selgus, et suletud *kas*-küsimuse keskseteks vormimoodustusvahenditeks olid *kas* ja *vä*. Ka vastust pakkuva küsimuse keskseks vormimoodustusvahendiks oli *vä*. Selgus, et *kas* abil vormistatakse ainult suletud küsimusi. Suulises kõnes on samuti *kas* ennekõike suletud küsimuste vahend (Hennoste jt 2013: 25). Lisaks küsipartiklitele *kas* ja *vä* vormistatakse suletud küsimusi veel väitvormi ja inversiooniga. Vastust pakkuvate küsimuste hulgas aga erinevate vormimoodustusvahendite hulk kasvab: lisaks väitvormile, inversioonile ja küsipartiklile *vä*, kasutab vastust pakkuv küsimus ka küsipartiklit *jah*. Sama võib öelda ka suulise kõne kohta, kus vastust pakkuva küsimuse erinevaid vormimoodustusvahendeid on märgatavalt rohkem (Hennoste jt 2013: 14, 16).

Analüüs lubab järeldada, et nii nagu suulises dialoogis (Hennoste jt 2013: 25), on ka internetikeeles erinevatel küsimuste liikidel omaette rollid. Suulise küsimuste analüüsis ilmnes, et eri tegevustel on omad statistiliselt kesksed täitjad küsimuste liikide ja vormivahendite hulgas (Hennoste jt 2013: 25). Siin analüüsis võiks öelda, et Infosoovi

vormimoodustusvahendiks on mõlemas küsimuste rühmas eelkõige *kas* ja *vä*. Näiteks vastust pakkuvate küsimuste hulgas esitati Infosoovi viiel korral, millest neljal korral oli vormimoodustusvahendiks *vä*. Samuti tehti Parandusalgatusi mõlemas rühmas keskselt *vä* abil. Suletud *kas*-küsimustega tehti Parandusalgatust neljal korral, millest kolmel korral oli vormimoodustusvahendiks *vä*.

Suletud *kas*-küsimus on ennekõike Infosoovi vormistamise vahend. Sama kehtib ka suulise suhtluse puhul (Hennoste jt 2013: 16). Lisaks tehti siin materjalis suletud küsimusega neli parandusalgatust.

Vastust pakkuv küsimus on eelkõige esitatud Kinnituse otsimiseks. Suulises dialoogis on vastust pakkuva küsimuse keskne tegevus Parandusalgatus (Hennoste jt 2013: 14). Käesolevates MSN-vestlustes tehti vastust pakkuva küsimuse hulgas Parandusalgatust kahel korral. Lisaks tehti vastust pakkuva küsimusega kahel korral ka Retoorilisi küsimusi ja ühel korral anti ka Hinnang. Suulise dialoogi analüüsis puudus Hinnang eraldi primaarse tegevusena (Hennoste jt 2013: 20), samuti puudus *kas*-küsimuste hulgas ka Retooriline küsimus (Hennoste jt 2013: 14, 16, 17).

Samuti selgus suulise küsimuste analüüsis, et erinevad tegevused eelistavad ka lauseid või fraase (Hennoste jt 2013: 26). Käesoleva materjali põhjal ei olnud kahjuks võimalik seda täheldada, sest 35 küsimusest vormistati ainult kolm fraasina.

Analüüsis jagati ka vastused eraldi rühmadesse. Nii suletud *kas*-küsimuste kui ka vastust pakkuvate küsimuste hulgas oli keskne vastamise tüüp jutustav vastus, kus jah/ei puudus. Suletud *kas*-küsimustele vastati jutustavalt seitsmel korral, millest viiel korral vastati Infosoovile. Suletud *kas*-küsimuste hulgas oli teine suurem rühm jah/ei tüüpi vastuse andmine, kuhu lisati juurde ka infot. Vastust pakkuvatele küsimustele vastati jutustavalt kümnel korral, siin jaotusid küsimuste rollid üsnagi heterogeenselt: kolmel korral esitati Kinnituse soovi, kolmel korral esitati Infosoovi, kahel korral oli küsimus Retooriline ja veel kahel korral esitati küsimuse abil Parandusalgatus. Vastust pakkuvate küsimuste vastuste hulgas oli teine suurem rühm tavaline jah/ei tüüpi info

andmine. Jah/ei tüüpi infot anti viiel korral, millest neljal korral vastati Kinnituse otsimisele.

Siit saab järeldada, et keskne vastus on üldjuhul pikem kui jah/ei. Lisaks jaatusele/eitusele annab vastus alati mingit muud infot lisaks. Seejuures ei ole küsimuse roll eriti oluline. Kuigi jah/ei paistab seostuvad kinnituse sooviga.

Kokkuvõte

Töö üheks eesmärgiks oli uurida, millised on küsimuste vormimoodustusvahendid, küsimuste abil tehtavad suhtlustegevused ning millised on nende omavahelised seosed.

Käesolev bakalaureusetöö koosnes neljast peatükist. Kolmes peatükis anti ülevaade teooriast. Teoreetilisi teadmisi ja lähtekohti rakendati neljandas peatükis ehk analüüsisosas. Neljandas peatükis analüüsiti *kas*-küsimuste vormimoodustusvahendeid, küsimuste abil tehtavaid suhtlustegevusi ning nende omavahelisi seoseid. Samuti vaadati seda, kas küsimuste ja vastuste tüüpide vahel on seoseid. *kas*-küsimuste uurimiseks internetikeeles kasutati kümmet MSN-vestlust, mis koguti 2012. aasta jaanuaris. Kümnes vestlustes oli kokku 96 küsimust, millest 35 *kas*-küsimused. Esmalt jagati *kas*-küsimuse tüüp (suletud *kas*-küsimus või vastust pakkuv *kas*-küsimus) ning vaadati kas küsimus on vormistatud lausevormiliselt või fraasina. Seejärel määrati iga küsimuse suhtlustegevus: infosoov, parandusalgatus, kinnituse soov, hinnang, ettepanek/pakkumine/soov, retooriline küsimus.

kas-küsimuste rühmades vaadati küsimuste vormimoodustusvahendeid, suhtlustegevusi ja seda, kas küsilause on moodustatud lausevormiliselt või fraasina.

Suletud *kas*-küsimusi oli 16. Keskseteks vormimoodustusvahenditeks olid küsisõna *kas* ja lauselõpuline küsipartikkel *vä*, lisaks vormistati küsimusi ka inversiooni ja väitlausega. Suulise kõne uurimuses oli samuti keskseks vormimoodustusvahendiks küsisõna *kas*, lisaks oli enam kasutusel *kas+või* (Hennoste jt 2013: 16), mida siin materjalis ei esinenud. Keskseks suhtlustegevuseks oli Infosoov, mida esitati 11 korda, lisaks tehti neli Parandusalgatust. Suulise kõne küsilause uurimuses koondusid tegevused kolme suurde rühma: Infosoov, Vastuse tingimuste täpsustamine ja Muu (Hennoste jt 2013: 16). Kahte viimast rühma siin materjalis ei esinenud. Seega võib

väita, et suletud *kas*-küsimus on ennekõike Infosoovi vormistamise vahend. Selgus, et *kas* abil vormistatakse ainult suletud küsimusi, mis on sarnane suulise keelega, kus on samuti keskne Infosoov ja *kas* ennekõike suletud küsimuse vahend.

Vastust pakkuvaid küsimusi oli 20. Keskseks vormimoodustusvahendiks oli lauselõpuline küsipartikkel *vä*, lisaks vormistati siin rühmas küsimusi inversiooni, väitlause, muude küsisõnade ja ka *jah* abil. Suulise kõne küsilause uurimuses oli keskseks vormimoodustusvahendiks väitlausung, teiseks suuremaks rühmaks *jah*. Vastust pakkuvate küsimuste keskseks tegevuseks oli Kinnituse otsimine, mida tehti kümnel korral, teine suurem rühm oli Infosoov, mida tehti viiel korral, kolmanda rühma moodustasid kaks parandusalgatust. Suulises keeles oli vastust pakkuvate küsimuste keskseks tegevuseks Partneri parandusalgatus (PPA) ja selle sees omakord üleküsimine (Hennoste jt 2013: 14).

Analüüsi teiseks eesmärgiks oli vaadata, kas küsimuste ja vastuste tüüpide vahel on seoseid ning kas oleks võimalik öelda, millal valib kõneleja jutustava vastuse ja millal tavalise jah/ei vastuse. Selleks jagati vastused küsimuste rühmade siseselt (suletud *kas*-küsimus ja vastust pakkuv küsimus) viide rühma. Esimeses rühmas on vastuseks ainult jah/ei. Teises rühmas vastatakse jah/ei, aga lisatakse juurde veel infot. Kolmandas rühmas vastatakse küsimusele jutustavalt. Neljandasse rühma paigutati kordused vastustena. Viiendasse rühma paigutati need küsimused, millele vastus puudus.

Analüüsis selgus, et nii suletud *kas*-küsimuste kui ka vastust pakkuvate küsimuste hulgas oli keskne vastamise tüüp jutustav vastus. Suletud *kas*-küsimustele vastati nii seitsmel korral, millest viiel korral vastati Infosoovile. Vastust pakkuvatele küsimustele vastati jutustavalt kümnel korral. Siin aga jaotusid küsimuste rollid üsnagi heterogeenselt: kolmel korral vastati Kinnituse soovile, kolmel korral Infosoovile, kahel korral anti jutustav Retoorilisele küsimusele ja veel kahel korral Parandusalgatusele. Vastust pakkuvate küsimuste vastuste hulgas oli teine suurem rühm jah/ei tüüpi info andmine. Jah/ei vastust anti viiel korral, millest neljal korral vastati Kinnituse

otsimisele. Seega keskne vastus on üldiselt pikem kui jah/ei, lisaks jaatusele/eitusele annab vastus alati ka mingit muud infot lisaks.

Nii suulises keeles kui ka internetikeeles vormistatakse suletud *kas*-küsimused keskselt küsisõna *kas* abil ning keskseks suhtlustegevuseks on Infosoov. *kas* on ennekõike suletud küsimuse vahend. Vastust pakkuvate küsimuste keskseks vormimoodustusvahendiks oli *vä* ning suhtlustegevuseks Kinnituse otsimine. Suulises keeles aga oli keskseks vormimoodustusvahendiks väitlause ning suhtlustegevuseks Partneri parandusalgatus.

Küsimuste vormi, suhtlustegevuste ja nendevaheliste seoste uurimisega internetikeeles pole teadaolevalt ükski keeleteadlane Eestis tegelenud ja seetõttu on selles valdkonnas veel väga palju, mida edaspidi uurida. Tulevikus tuleks seda teemat kindlasti edasi uurida.

Kirjandus

Baron, Naomi S. 2010. Discourse Structures in Instant Messaging: The Case of Utterance Breaks. *Language@internet* vol 7.

Cantoni, Lorenzo, Stefano Tardini 2006. *Internet*. London and New York: Routledge.

Couper-Kuhlen, Elizabeth, Selting, Margaret 2001. *Introducing Interactional Linguistics. – Studies in Interactional Linguistics*. Toim M. Selting, E. Couper-Kuhlen. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 1-22.

Crystal, David 2001. *Language and the Internet*. Cambridge University Press.

EKG II = Ereht, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1993. *Eesti keele grammatika II. Süntaks*. Peatoim Mati Ereht, toim. Tiiu Ereht, Henn Saari, Ülle Viks. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.

Have, Paul Ten 1999. *Doing Conversation Analysis. A Practical Guide*. London: Sage.

Hennoste, Tiit 2000a. *Eesti keele allkeeled*. Toim. Tiit Hennoste. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 16. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Hennoste, Tiit 2000b. *Sissejuhatus suulisesse eesti keelde I. Taust ja uurimisobjekt*. - *Akadeemia* 5, 1117-1150.

Hennoste, Tiit 2000c. *Sissejuhatus suulisesse eesti keelde. Lausung suulises kõnes I*. – *Akadeemia* 10, 2223-2254.

Hennoste, Tiit 2012a. *Küsimuse vorm, episteemiline staatus ja episteemiline hoiak*. – *Keel ja kirjandus* 8-9, 674-695.

Hennoste, Tiit 2012b. *Enda algatatud eneseparandus eestikeelsetes MSN-i dialoogides*. *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat = Estonian Papers in Applied Linguistics*. Tallinn: Eesti Rakenduslingvistika Ühing.

Hennoste, Tiit 2013. *Grammatiliste vormide seoseid suhtlustegevustega eestikeelses suulises vestluses*. *Dissertationes Philologiae Estonicae Universitatis Tartuensis* 32. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Hennoste, Tiit. Eesti netikeele olulisi jooni. <http://www.oppekava.ee/index.php/Link33>. Vaadatud 18.04.2013.

Hennoste, Tiit, Liina Lindström, Andriela Rääbis, Krista Strandson, Riina Vellerind 2001. vä ja teised. Ühe vestluse pisianalüüs. – Keele kannul. Pühendusteos Mati Ereli 60. sünnipäevaks. Koost. ja toim. Reet Kasik. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 17. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 90-112.

Hennoste, Tiit, Olga Gerassimenko, Riina Kasterpalu, Mare Koit, Andriela Rääbis, Krista Strandson 2009. Küsimused eestikeelses infodialoogis I. Küsimuste vorm. – Keel ja kirjandus 5, 341-359.

Hennoste, Tiit, Andriela Rääbis, Kirsi Laanesoo 2013. Küsimused eestikeelses infodialoogis II. Küsimused ja tegevused. – Keel ja kirjandus 1, 7-29.

Hutchby, Ian, Robin Wooffitt 1998. Conversation Analysis. Principles, Practices and Applications. Cambridge: Polity Press.

Internet World Stats. Usage and Population Statistics. <http://www.internetworldstats.com/top20.htm>. Vaadatud 16.04.2013.

Kasterpalu, Riina, Olga Gerassimenko 2006. Vestlusanalüüs. Teoreetiline keeleteadus Eestis II. Toim. Ilona Tragel, Haldur Õim. Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 7. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 112-126.

Keevallik, Leelo 2002. Grammatika suhtluses. Teoreetiline keeleteadus Eestis. Toim. Renate Pajusalu, Ilona Tragel, Tiit Hennoste, Haldur Õim. Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 4. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 89-104.

Keevallik, Leelo 2003. From Interaction to Grammar. Estonian Finite Verb Forms in Conversation. Studia Uralica Upsaliensia 34. Uppsala: Textgruppen i Uppsala AB.

Metslang, Helle 1981. Kõnnekeele eesti keeles. Eesti NSV Teaduste Akadeemia keele ja kirjanduse instituut. Tallinn: Valgus.

Oja, Anni 2006. Eesti keel internetis. Keel ja arvuti. Toim. Koit, Mare, Renate Pajusalu, Haldur Õim. Tartu ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 6. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 259-267.

Oja, Anni 2010. Sissevaateid internetisuhtlusesse. – Oma keel 2, 11-18.

Sacks, Harvey, Emanuel A. Schegloff, Gail Jefferson 1974. A Simplest Systematics for the Organization of Turn-Taking for Conversation. – Language 50 nr 4, 696-734.

Schegloff, Emanuel, Harvey Sacks 1973. Opening up closings. – *Semiotica* 4, 289-327.

Strandson, Krista 2001. Kuidas vestluskaaslane parandusprotsessi algatab? – *Keel ja kirjandus* 6, 394-409.

Stivers, Tanya, N.J.Enfield 2010. A coding scheme for question-response sequences in conversation. – *Journal of Pragmatics* vol. 42, no. 10, 2620-2626.

The Form of If-questions, Social actions and Replies in MSN-conversations

Summary

The above mentioned topic was chosen because of the ways to form if-questions, social actions, types of replies and the relations between them in Estonian Internet language have not been investigated before. 10 MSN conversations have been analysed in the thesis which the author herself has collected in January 2012.

Morphological, ortographical and word formation features in MSN conversations have been studied also before. In this thesis if-questions in MSN conversations are being studied. The purpose of this thesis is to study the communication activities and word formations that have been started with if questions, also the connections between them. The other purpose was to study whether there were connections between the questions and replies and if it would be possible to tell when the speaker chooses between a narrative and yes/no answer.

The thesis consists of 4 chapters. In the first chapter there is an overview of internet, internet language and MSN. In the second chapter question and interrogative sentence in Estonian language have been characterized, also the typologies of interrogative sentences have been described. Then the author focused on the typology of oral speech interrogative sentences, If questions have been more studied. Asking questions is mainly defined as an activity by which a person seeks for information to improve his knowledge. In addition to asking information also requests are made by forming questions. In the third chapter the material and the method of the analysis have been introduced. The main basics of the analysis is interactional linguistics and conversation analysis.

In the fourth chapter the author of the thesis uses the theory of the first three chapters to analyse if questions in MSN conversations. In the analysis if questions were divided into two groups: closed if questions and questions offering replies. In the groups the author studied methods of word formation in questions. The methods were if question and its inversions, declarative sentence and other question words. Also whether the question was formed as form of sentence or a phrase. Then the communication activities made by asking questions were studied: request for information, partner`s initiation of repair, request for confirmation, assessment, suggestion/offer/request, rhetorical question.

In the analysis it appeared that the main form of making closed if questions was the word `if` and the particle `vä` at the end of the sentence. The main communication activity was Request for Information, so it can be stated that the closed if question is the means to form Request for information. Among the questions offering replies the main means of word formation was the question particle `vä` at the end of the sentence. Here the main communication activity was Request of confirmation.

The types of questions were divided into five groups: in the first group there were yes/no replies, in the second group there were yes/no replies plus some additional information, in the third group the replies were narrative, in the fourth group were questions with no replies and in the fifth group the author placed minimal replies. It appeared in the analysis that the average answer to the closed if question as well as the reply offering question was narrative. It turned out that replies were mainly narrative. That means reply is usually longer than yes/no and veski additional information. Here social action is not important.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina

Maarja-Liisa Vokksepp
(*autori nimi*)

(sünnikuupäev: 15. 01.1990)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

KAS-KÜSIMUSTE VORMIMOODUSTUSVAHENDID, SUHTLUSTEGEVUSED
JA VASTUSED MSN-VESTLUSTES
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on

Tiit Hennoste,
(*juhendaja nimi*)

reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 27.05.2013 (*kuupäev*)